

потенціал цих прецедентних імен, які стають частотними у численних вторинних номінаціях. Деякі прецедентні мотивовані назви ґрунтуються на гумористичній природі феноменів і в усно-розмовному дискурсі створюють рекламних комунікативні ситуації. Дослідження функціональної природи рекламних прототекстів є перспективним в аспекті їхнього впливу на мовлення етнокультурної особистості. Варто також продовжити дослідження прецедентних рекламних текстів в аспекті інтертекстуальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Безпаленко А.М.* Принцип суміжності в мові. Слово у дзеркалі гештальттеорії: Монографія / Анатолій Безпаленко. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. – 424 с.;
2. *Дядечко Л.А.* Рекламні тексти як соціокультурне явище // Мовні і концептуальні картини світу / Л.А. Дядечко. – Вип. 25. – Ч. 1. – К.: Вид-во Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, 2009. – С. 251–256;
3. *Дядечко Л.П.* «Крылатый слова звук» или Русская эптология: Учебное пособие / Л.П. Дядечко. – К.: Киевский национальный ун-т им. Т.Г. Шевченка, 2006. – 336 с.;
4. *Красных В.В.* Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология. / В.В. Красных. – М.: Знание, 2002. – 162 с.;
5. *Сажина А.В.* Поетика та рецептивно-жанрологічні ресурси рекламного тексту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук: спец. 10.01.06 – теорія літератури / Алла Володимирівна Сажина. – Чернівці: Чернівецький національний ун-т ім. Ю. Федьковича, 2007. – 20 с.;
6. *Селіванова О.О.* Прецедентні феномени у процесах номінації // Актуальні проблеми менталінгвістики: Збірник наукових статей за матеріалами УІ Міжнародної наукової конференції. – Черкаси: Ант, 2009. – С. 51–55;
7. *Снитко Е.С.* Внутренняя форма номинативных единиц / Е.С. Снитко. – Львов: Изд-во «Світ», 1990. – 186 с.;
8. *СТИШОВ О.А.* Українська лексика кінця ХХ століття: (На матеріалі мови засобів масової інформації) / О.А. Стишов. – 2-ге вид. – К.: Пуґач, 2005. – 388 с.

Здражко А.Є. (Київ, Україна)

Роль пунктуації в перекладі дитячої літератури

У статті зроблена спроба охарактеризувати роль пунктуації як засобу вираження емоційного стану героїв у перекладній дитячій літературі; описано важливість інтерпретації дорослого читача для сприйняття тексту маленькими слухачами. Проведено компаративний аналіз українських перекладів авторської казки Джеймса Метью Баррі «Пригоди Пітера Пена» для характеристики ролі пунктуації у творах дитячої літератури.

Ключові слова: дитяча література, переклад, пунктуація.

В статье сделана попытка охарактеризовать основные функции пунктуации как средства выражения эмоционального состояния героев в переводной детской литературе; описана важность интерпретации взрослого читателя для восприятия текста маленькими слушателями. Проведен компаративный анализ украинских переводов авторской сказки Джеймса Мэтью Барри «Приключения Питера Пэна» для характеристики роли пунктуации в произведениях детской литературы.

Ключевые слова: детская литература, перевод, пунктуация.

The article presents an attempt to characterize the main functions of punctuation as means of expressing the characters' emotional state in translations of children's literature; the importance of adult reader's interpretation for perception of the text by young listeners is described. Comparative analysis of Ukrainian translations of the author's tale "The Adventures of Peter Pan" by James Mathew Barrie is performed for characterization of the role of punctuation in the children's literature.

Key words: children's literature, translation, punctuation.

Роль перекладу дитячої літератури майже не досліджувалася українськими науковцями, хоча переклади, зазвичай, мають більш вагоме значення у дитячій літературі, аніж у літературі для дорослих. Дитина цікавиться книжкою не тому, що це переклад, як це трапляється в літературі для дорослих, вона захоплюється самою казкою, ніби твір написаний її рідною мовою.

Книга відіграє надзвичайно важливу роль у житті кожної дитини: і розважальну, і навчальну, і морально-етичну. Але в сучасних умовах глобалізації однією з характерних рис всього світу є падіння інтересу до читання і читацької активності серед різних груп населення, особливо серед юнацтва. Натомість зростає інтерес до «екранної» культури. Тому зараз дослідники всього світу намагаються привернути увагу маленьких читачів саме до книги – великого друга і вчителя. На сьогодні серед науковців постає актуальне питання – це наявність якісної дитячої літератури.

Наша мета, перш за все, – показати важливість дитячої літератури, що, безумовно, зумовлює специфіку її перекладу. Теоретичною базою нашого дослідження стали роботи відомих дитячих письменників та дослідників дитячої перекладної літератури, таких як: Ніна Демурова, Валентин Корнієнко, Володимир Панченко, Олександра Корецька, Пітер Хант, Роксолана Зорівчак та інші.

Дитина, яка ще не навчилася читати, сприймає казку через яскраві малюнки. Малеча створює свій варіант розвитку подій, і лише потім прагне дізнатися, що власне написано у книзі. Тут важлива роль належить дорослим: саме через уста рідних батьків дитина сприймає текст казки. Перекладачі для відтворення почуттів героїв твору використовують пунктуацію, яка допомагає дорослому читачеві зрозуміти та відчутти напруженість чи надмірну веселість, байдужість чи захоплення, огиду чи закоханість у репліках героїв.

Пунктуація служить інтонаційним забарвленням мови, акцентуючи увагу на певних реченнях або словах, що полегшує усне відтворення написаного. Система пунктуації в українській мові є досить гнучкою: поруч з обов'язковими правилами вона включає вказівки, що не мають строго унормованого характеру та допускають варіанти, пов'язані не тільки зі смисловою стороною письмового тексту, але й з його стилістичними особливостями. Але навіть з такою гнучкістю перекладачам дитячого тексту все ж таки доводиться ставити розділові знаки згідно не правил пунктуації, а згідно ритму тексту для відтворення почуттів героїв.

Для прикладу наведемо невеликий уривок із роздумів пана Дарлінга про своє майбутнє батьківство з авторської казки Джеймса Метью Баррі

«Пригоди Пітера Пена» у чотирьох перекладах українською мовою Володимира Панченка 2010 року, Наталії Косенко 2010 року, Наталії Трохим 2007 року та Володимира Митрофанова 1987 року: “*Now don't interrupt, he would beg of her. "I have one pound seventeen here, and two and six at the office; I can cut off my coffee at the office, say ten shillings, making two nine and six, with your eighteen and three makes three nine seven, with five naught naught in my cheque-book makes eight nine seven – who is that moving? – eight nine seven, dot and carry seven – don't speak, my own – and the pound you lent to that man who came to the door – quiet, child – dot and carry child – there, you've done it! – did I say nine nine seven? yes, I said nine nine seven; the question is, can we try it for a year on nine nine seven?*” [1, 7]”. Автор казки використовує три знаки питання та один знак оклику для вираження хвилювання майбутнього батька та вісім тире для відтворення невпевненості та вагань. Роздуми пана Дарлінга надзвичайно емоційні. Дорослий читач, побачивши всі знаки оклику та питання, одразу це зрозуміє та відтворить почуття героя під час читання тексту своєї дитині.

Володимир Митрофанов використовує дев'ять знаків тире, три знаки питання, чотири знаки оклику та дев'ятнадцять знаків три крапки для показу роздумів пана Дарлінга: “– *Ти тільки не перебивай, – прохав він її. – Так ось, я маю на тиждень один фунт сімнадцять шилінгів тут, плюс два фунти шість шилінгів у конторі. Скажімо, я не питиму кави на службі – це це десять шилінгів. Отже, виходить два... дев'ять... шість та це плюс твої вісімнадцять і три... виходить три... дев'ять... сім... та це п'ять з мого поточного рахунку... це вже іхходить вісім... дев'ять... сім... - що це там шарудить?... – вісім... дев'ять... сім... так, і сім у думці... - помовч, помовч, любя! – та це фунт ти позичила отому чоловікові... - цить, серденько, цить! – так... і серденько в думці... Ага, є! Скільки я казав? Дев'ять фунтів дев'ять шилінгів сім пенсів? Авжеж, так я й казав: дев'ять, дев'ять і сім! От тільки чи зможемо ми протягти хоч рік, маючи дев'ять фунтів дев'ять шилінгів сім пенсів на тиждень?* [4, 7]”. Перекладач замінює тире на три крапки, ми вважаємо це цілком виправданим, адже цей знак найчастіше використовується в українській мові для вираження незавершеності думки або репліки. Використання цього знака пунктуації буде зрозумілим для дорослого, який читатиме текст дитині.

Володимир Панченко використовує сім знаків тире, чотири – питання, три – оклику та п'ять – три крапки для відображення схвилюваних роздумів уголос майбутнього батька: “– *Не переривай мене, – просив він. – Тут у кишені в мене фунт і сімнадцять пенсів, та це два фунти шістьдесят – на службі. Я відмовлюся від кави в обідню перерву – це десять шилінгів, - та це твої вісімнадцять, та це тричі по три - дев'ять, та це п'ять у мене на чековій книжці... хто це там вовтузиться? Вісімсот сім, і ще відняти сім... та помовч, будь ласка! Та це фунт, який ти позичила сусідові... Цить, дитинко! Чому дитина плаче? Сім по сім – сорок дев'ять, і відняти дитину... От бач, ти знову збила мене! Дев'ятсот дев'яносто сім... так, еге ж? Як ти гадаєш,*

чи проживемо ми на дев'ятсот дев'яносто сім фунтів на рік? [3, 6]". Із наведеного прикладу видно, що Володимир Панченко також заміняє тире на три крапки. Це пояснюється тим, що для українського читача буде більш зрозумілим використання саме цього знака пунктуації для вираження невизначеності, вагань та емоційного неспокою.

Перекладачка Наталя Косенко у своєму перекладі також заміняє знаки тире на три крапки, що є цілком виправданим відносно правил пунктуації. Отже, вона використовує три знаки тире, сім – три крапки, п'ять – питання та два – оклику: « - Люба, не перебивай, - просив він. – Отже, я маю один фунт сімнадцять шилінгів тут та ще два фунти і шість у конторі. Так ... А якщо, скажімо, я не питиму кави на роботі, - це десять шилінгів. Разом виходить два-дев'ять-шість , та ще додати твої вісімнадцять і три, та мої п'ять на рахунку ... Хто це там плаче?.. Та ще відняти сім ... Люба, не збивай мене!.. І відняти той фунт, що ти позичила сусідові. Чого дитина плаче?.. І відняти дитину ... Ну знов ти мене збила! Скільки я там нарахував? Дев'ятсот дев'яносто сім? Одне слово, люба, чи зможемо ми прожити з дитиною на дев'ятсот дев'яносто сім фунтів на рік?» [5, 7]. Навіть візуально, ще не прочитавши репліки пана Дарлінга, напрошується висновок: герої знаходяться у стані глибокої задумливості, він нервово вигукує уривки речень. Таким чином, таке відтворення роздумів майбутнього батька буде адекватно інтерпретовано устами батьків.

А ось перекладачка Наталя Трохим залишає у перекладі знаки тире для передачі незавершеності думки, вагань. Вона, певно, має на меті наблизити переклад до оригінального тексту: « - Будь ласка, не перебивай. – просив він її. – Я маю один фунт сімнадцять шилінгів тут, і ще два і шість в офісі; я можу відмовитися від кави на роботі – це, скажімо, десять шилінгів, тоді буде два-дев'ять-шість, та ще твої вісімнадцять і три – виходить три-дев'ять-сім, і ще мої п'ять-нуль-нуль на чековій книжці дають в сумі вісім-дев'ять-сім – хто це там вовтузиться? – вісім-дев'ять-сім, крапка, і відняти сім – не збивай мене, дороженька, - і ще фунт ти дала тому чоловікові, що підійшов до дверей, - ну, дитинко, помовч, - крапка, і відняти дитинку – ну ось, ти мене знову заплутала! – я говорив «дев'ять-дев'ять-сім»;? – так, я говорив «дев'ять-дев'ять-сім»; отже, питання полягає в тому, чи зможемо ми прожити цілий рік на дев'ятсот дев'яносто сім фунтів?» [2, 5]. Як бачимо прочитати такий текст досить складно, а зрозуміти з голосу взагалі неможливо. В українській мові тире, звісно, використовується для позначення інтонаційної паузи, але зазвичай не в ситуаціях незавершеності думки чи репліки, у таких випадках застосовують три крапки. Саме тому дорослому читачеві буде важко осмислити, які саме почуття бажає передати перекладачка через цей знак. Але й це ще не все, бо перекладачка вводить нові (у порівнянні з попередніми перекладами) знаки пунктуації – крапку з комою та лапки всередині репліки пана Дарлінга. Це неймовірно обтяжує текст: він звучить

важко та незрозуміло. Так в одному з місць твору використано аж три знаки пунктуації підряд: лапки, знак питання та тире. Зрозуміти та відтворити такий зміст маленькій дитині майже неможливо. Деякі дослідники дитячої літератури, до яких відноситься й авторка цієї статті, вважають, що знаки пунктуації у тексті, орієнтованому на дітей, слід використовувати відповідно до ритму тексту, не керуючись правилами пунктуації. Це допоможе дорослому читачеві легше сприймати текст, а маленькому слухачеві відповідно текст буде більш зрозумілим.

Наталія Трохим у перекладі використовує тринадцять знаків тире, два – крапка з комою, три – питання, один – оклику, а також використовує лапки. Ми вважаємо, що така пунктуація у перекладеному творі буде незрозумілою і навіть може призвести до викривлення змісту тексту, а це може негативно вплинути на враження від самої книги.

Під час аналізу спостерігається використання перекладачами більшої кількості знаків оклику та питання: в оригіналі автор використовує три знаки питання та один знак оклику, тоді як Володимир Митрофанов використовує всього три знаки питання та чотири знаки оклику, Володимир Панченко – чотири знаки питання та три знаки оклику, Наталія Косенко – п'ять знаків питання та два знаки оклику, Наталія Трохим – три знаки питання та один знак оклику. Це пояснюється відмінностями українського та англійського менталітетів. Українцям притаманний більш експресивний художній мовний стиль, аніж англійцям, для яких використання лише трьох знаків питання та одного знаку оклику може здатися надзвичайно емоційно та виразно на відміну від західнослов'янських народів. Тому для відтворення експресивної мови англійського оригіналу перекладачеві доводиться використовувати більшу кількість знаків питання та оклику.

Розглянемо інший приклад із цієї авторської казки – уривок з опису команди піратів: *“Here is Bill Jukes, every inch of him tattooed, the same Bill Jukes who got six dozen on the WALRUS from Flint before he would drop the bag of moidores [Portuguese gold pices]; and Cookson, said to be Black Murphy's brother (but this was never proved), and Gentleman Starkey, once an usher in a public school and still dainty in his ways of killing; Skylight (Morgan Skylights); and the Irish bo'sun Smee, an oddly genial man who stabbed, so to speak, without offence, and was the only Non-conformist in Hook's crew; and Noodler, whose hands were fixed on backwards; and Robt Mullins and Alf Mason and many another ruffian long known and feared on the Spanish Main”* [1, 37]. Перед тим як перейдемо до розгляду перекладів цього уривку українською мовою, розглянемо особливості авторської пунктуації. У тексті безліч пояснень, деякі з них подано у квадратних дужках, деякі в круглих. У квадратних дужках автор надає тлумачення батькам для дітей при необхідності енциклопедичного роз'яснення щодо виду золотих монет. А ось у круглих дужках подаються роз'яснення суто авторські, що мають безпосереднє відношення до подій у казці. Дуже важливо правильно

відтворити цю особливість пунктуації у перекладі. Ще однією особливістю тексту оригіналу є написання власної назви судна. Автор не використовує лапок, а подає назву великими буквами, що відповідає нормам англійського правопису. Отже, розглянемо переклад Володимира Митрофанова: *«А осьде Біл Джукс, татуйований з ніг до голови, - той самий Біл Джукс, що свого часу плавав на славнозвісному «Моржі» й дістав шістдесят гарячих від самого Флінта, перше ніж випустив із рук торбину з золотими моїдорами. Далі йдуть Куксон, про якого кажуть, ніби він рідний брат Чорного Мерфі (хоч ніяких доказів цього немає); Джендльмен Старкі, що був колись шкільним учителем і навіть тепер страшенно чемний зі своїми жертвами; довготелесий Люк з Морганової шхуни; боцман Чмир, єдиний сектант у Гаковій ватазі, надивовижу добросердий чоловік, - навіть проштрикуючи когось кинджалом, він робить це, як то кажуть, без лихого наміру; Бовдур, у якого руки вивернуті назад; Роб Малінз, Олф Мейсон та чимало інших відомих головорізів, чії імена віддавна наганяли жах на всіх мореплавців у Вест-Індійських морях»* [4, 28]. Перекладач свідомо опускає енциклопедичне роз'яснення, подане в оригіналі у квадратних дужках, додавши до незнайомого слова «моїдори» означення «золоті». Із контексту видно, що мова йде про вид золотих монет. Цю трансформацію ми вважаємо влучною, адже подання роз'яснень у квадратних дужках не властиве українській мові. Вилучення тлумачення робить текст більш легким для сприйняття. Інші пояснення збережено у вихідному тексті у круглих дужках, що є цілком виправданим та не суперечить традиційному українському правопису. Написання назв великими буквами без лапок може заплутати реципієнта, відтворення назви згідно з правилами української пунктуації вважаємо цілком доречним.

Перекладачка Наталія Косенко також опускає енциклопедичне тлумачення слова «моїдори», пояснюючи його в тексті: *«А ось Білл Джукс, роз татуйований з голови до п'ят, - той самий Білл Джукс, який дістав прочуханки на Вальрусі від Флінта перед тим, як той програв лантух золотих монет. Далі проикує Кухарило, який наче доводиться братом Чорному Мерфі (хоча це ніяк не доведено), за ним – Джендльмен Старкі, колишній учитель молодших класів, який і досі вельми люб'язний до своїх жертв. Наступні у ватазі – Кланча (він плавав із Морганом) та ірландець боцман Чвак – напрочуд добра душа, єдиний інакодумець у Гаковій шайці, який завдав удару, як то кажуть, наче ненароком, і Роззява з викрученими назад руками, і Алф Мейсон та ще згоря відчаюг, які наганяють жах на мешканців морських узбереж»* [5, 39]. Увесь цей уривок у тексті оригіналу є одним реченням, а ось переклад Наталії Косенко містить три речення. Перекладачка вдається до цієї трансформації для полегшення звучання та кращого сприйняття тексту дитиною. Задум автора - подати через крапку з комою маленькі історії кожного пірата всередині одного речення задля відображення їхньої приналежності до однієї зграї.

Але цю перекладацьку трансформацію можна вважати виправданою, адже таке позначення в українському тексті значно полегшило його сприймання. Перекладачка також не зберігає оригінального написання назви корабля, але все ж таки подає її без лапок. Тут виникають деякі труднощі у сприйнятті, адже не зрозуміло назвою чого є «Вальрус». Тому влучно було б використати перекладацьку трансформацію додавання.

Наталія Трохим припускається тієї ж неточності: *«А ось – Білл Джакес, роз татуюваний з голови до п'ят, той самий Білл Джакес, який отримав на Вальрусі шість кіп від Флінта, перш ніж той встиг програти мішок моїдорів – португальських золотих монет. Тут і Куксон, якого вважають братом Чорного Мерфі (але це неперевірені чутки), і Джентльмен Старкі, колишній вчитель молодших класів у школі, який і досі обирає лише витончені способи вбивства. І Скайлайтс (Морган Скайлайтс), й ірландець боцман Смі, на диво добрий чоловік, який всаджує свій кинджал – якщо можна так сказати – без зайвих образ і залишається єдиним нонконформістом у Гаковій банді, і Нодлер з руками за спиною, і Ельф Мейсон, і багато інших шибайголів, які віддавна наводять жах в Іспанських морях»* [2, 30]. У цьому уривку влучно поданні пояснення: незрозуміле слово «моїдори» має енциклопедичне тлумачення, яке зазначається у квадратних дужках. Перекладений контекст містить тире, що є зрозумілим для українського читача. А ось роз'яснення щодо героїв казки, як і в оригіналі, подано в круглих дужках. Переклад фрагменту складається з трьох речень, що засвідчує бажання перекладача полегшити сприйняття твору.

Усі розглянуті переклади мають на меті наблизити текст оригіналу до реципієнта, що можна побачити й у наведенні додаткових пояснень (Митрофанов), й у наближенні тексту до норм української пунктуації.

Проведене в рамках цієї роботи дослідження дозволяє нам зробити висновок, що дотримання оригінальної пунктуації при перекладі дитячої літератури не завжди є доречним. В українських та англійських пунктуаційних та інтонаційних системах є об'єктивні відмінності. Знак тире не має такого широкого застосування в українській мові на відміну від англійської, тому не доречно зберігати цей знак у перекладі. Під час перекладу текстів для дітей з англійської мови часто треба надавати творам більшої експресивності через емоційність художнього мовного стилю українців порівняно з англійцями. Припустимим під час перекладу дитячих текстів є використання знаків пунктуації згідно з внутрішнім ритмом тексту, що дозволяє передати відчуття та емоційний стан героїв.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Barrie J.* The Adventures of Peter Pan / J. Barrie – Fairfield: 1st World Library. – Literary Society, 2003. – 219 p.; 2. *Barri D.* Пітер Пен (пер. з англ. м. Н. Трохим) / Д. Баррі – Львів: Видавництво Старого Лева, 2007. – 336 с.; 3. *Barri D.* Пітер Пен (пер. з англ. м. В. Панченко) / Д. Баррі – К.: Махаон-Україна, 2010. – 176 с.; 4. *Barri D.* Пітер Пен і Венді (пер. з англ. м. В. Митрофанов) / Д. Баррі – К.: Школа, 2005. – 224 с.; 5. *Barri D.* Пітер Пен (пер. з англ. м. Н. Косенко) / Д. Баррі – К.: Школа, 2010. – 224 с.